

»Ret mod atomvåben«

Af Frederik Harhoff

Ambassadør Jens Evensen i det norske udenrigsministerium fremlagde i foråret 1982 et – potentielt – epokegørende juridisk dokument: Et *traktatudkast* til oprettelse af en *atomvåbenfri zone i Europa*. En sådan zone lader sig ikke uden videre etablere under de eksisterende økonomiske og politiske vilkår, og Evensens tanke er derfor, at de skandinaviske lande indtil videre skal starte, således at zonen efterhånden kan udvides til at omfatte resten af Europa. Dette var baggrunden for afholdelsen af et seminar i Oslo i juni måned 1982, hvor jurister fra Norge, Sverige, Finland og Danmark drøftede de juridiske aspekter i en nordisk atomvåbenfri zone.

Ansvar og afmagt

Atomvåbenet er ufatteligt ødelæggende. Ikke kun fordi der allerede i dag er produceret tilstrækkelig atomsprængkraft til at udslette Jordens befolkning ca. 50 gange, men især fordi den nukleare bestråling gør enorme landområder ubeboelige i adskillige generationer fremover, og tillige beskadiger alle levende organismers gener og kromosomer for bestandigt. Den eksisterende økologi kan simpelthen *ikke* reproducere efter en atomkrig. Vittighederne om de efterfølgende generationers »sjove børn« er kun den sorte humors udtryk for, at ingen af os er i stand til at fatte atomkrigens universielle ødelæggelse og ubeskrivelige rædsler.

Der skal mere end almindelig menneskelig kynisme og afstumpethed til overhovedet at satse på atomvåben som stabilisering og *sikring* af fred og frihed. Ikke desto mindre indgår atomvåbenstrategierne som de væsentligste bestanddele i NATO-landenes og Warshawapagtlandenes sikkerhedspolitik – som gensidig afskrækkelse overfor hinanden. Det er makabert, at betingelserne for selve vores eksistens, be-

hov, følelser, kærlighed m.v. hviler på et grundlag af rædsel, terror og angst. Usikkerheden fremhæves endda så forfærdeligt i de professionelle politikeres egen *afmagt* overfor den udvikling, de selv har sat igang. Jimmy Carter sagde til eksempel i sin afskedstale i 1981, at det kun er et spørgsmål om tid, førend galskab, desperation, begær eller fejlregninger slipper disse forfærdelige kræfter løs. – Alle erfaringer har oven i købet lært os, at hvis det overhovedet er fysisk muligt at begå en fejl, så vil den med sikkerhed blive begået på ét eller andet tidspunkt. Igangsættelse af en atomkrig er i denne sammenhæng ingen undtagelse. Situationen er absurd.

Det er teknokraterne og robotterne i det militære rædselskompagni, der udvikler denne vanvittige sammenhæng mellem frygt og fred. De gør det ovenikøbet i største hemmelighed, og politikerne tvinger os til at acceptere denne sammenhæng som *nødvendig*. – *Dette må afvises* – ikke blot på ethvert muligt plan i det politiske niveau, men først og fremmest af befolkningen.

Et folkeligt krav om oprettelse af atomvåbenfri zoner er selvsagt ingen garanti mod atomkrig. Men en bred folkelig mobilisering bag kravet er den eneste magtfaktor, der kan ændre udviklingen og hindre udbredelsen af atomvåben. Som et første skridt.

Juristernes rolle

Hvilken rolle spiller da juristerne i denne mobilisering? Efter min opfattelse består juristernes opgave i denne sammenhæng i at anvise retlige midler til gennemførelse af kravet. Hvis det overhovedet har nogen betydning at forpligte de ansvarlige regeringer i traktatretlige former til ikke at indføre eller gøre brug af atomvåben indenfor et bestemt område, er det juristernes pligt at påvise, hvorledes dette kan gøres. I denne henseende er Evensens traktatudkast et foregangs-eksempel, som – hvis det bliver vedtaget – antageligt vil gøre det lidt vanskeligere for de politiske og militære magthavere at igangsætte et atomragnarok. Trods folkerettens svagheder har en sådan traktatmæssig forpligtelse alligevel en betydelig psykologisk og bevidsthedsdannende effekt, og skaber derved en politisk barriere, som en aggressor kan have svært ved at overvinde. Derudover må det være juristernes opgave at afdække de fatale og eklatante retssikkerhedsmæssige mangler, der knytter sig til de militære beslutninger og dispositioner forud for atomkrigens tilblivelse. Befolkningen har et selvfølgelig krav på, at militære og sikkerhedsmæssige afgørelser træffes under samme garantier som andre afgørelser af lignende betydning for vort

liv og velfærd. Juristerne må formidle dette krav.

For indeværende er beslutningsprocessen om indførelse og brug af atomvåben i Danmark – inklusive Grønland og Færøerne – henlagt i total uvished – det er end ikke kendt, hvem der i givet fald i en skærpet situation kan eller skal træffe beslutningen. Regeringen har tilkendegivet, at Danmark i fredstid er atomvåbenfrit, og at den så vidt muligt forudgående vil forelægge beslutningen om såvel overførelse af regelfastsættende kompetence til NATO's fælleskommando som tilladelse til at indføre atomvåben på dansk territorium for folketingset. Men situationen kan meget let udvikle sig så hurtigt, at dette ikke vil kunne nås. Og i kraft af den overførelse af kompetence til NATO's fælleskommando, der skal ske i en krisesituation, kan beslutningen om atomvåben i en given situation meget vel skulle træffes af fælleskommandoen og ikke af regeringen. Denne overførsel af kompetence til at udføre militære operationer via danske statsborgere på dansk territorium er heller aldrig blevet godkendt efter proceduren i grundlovens § 20, og denne procedure kan selvsagt ikke nås i tilfælde af et udvidet NATO-beredskab og etableringen af NATO's fælleskommando. Særlige konstitutionelle problemer gør sig ydermere gældende på Færøerne og i Grønland, hvor hjemmestyremyndighederne givetvis har krav på at blive inddraget i processen, der altså ikke kan nås. Juristerne må gøre opmærksom på disse og lignende problemer, og inddrage befolkningen i løsningen af dem.

Den atomfri zone

Fra officiel norsk og dansk side forlyder det, at Norges og Danmarks deltagelse i en atomvåbenfri zone vil være uforeneligt med disse landes NATO-medlemsskab. Der skabes herved nærmest en forestilling om, at de to lande må træde ud af NATO, hvis de går med i en atomvåbenfri zone. Dette er imidlertid ingenlunde indlysende eller nødvendigt. Der gives i realiteten udtryk for, at Danmarks og Norges forsvar anses for bedst varetaget med *muligheden* for – i den givne situation – at anvende atomvåben. Vil man afskære debatten og mobiliseringen omkring atomvåbenfri zone i befolkningen, er det jo rigtigt at indtage samme position som de officielle danske kilder: At stille det op som et valg mellem enten uændret NATO-medlemsskab eller den forsvarsløse situation, som zonedannelsen efterlader os i. *Men det reelle valg består ikke heri.* Kun hvis man er parat til at acceptere atomkrigens helvede kan man bakke op om NATO's strategi og risikoen for en atomkrig. Man kan mene, dette er (for) dristigt. Men kravet er så

enkelt, at det vil vinde genklang hos befolkningerne, ikke blot i NATO-landene, men også bag vore formodede eller potentielle fjender.

Diskussionen må derfor rejses – også blandt jurister. Her i Retfærd. På arbejdspladserne og i hjemmene. Og den må rejses NU.